

การจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างความปรองดองในสังคมโลกเชิง

พุทธบูรณาการ

Buddhist Integrated to Conflict Management for Reconciliation in World Society

ดวงใจ ปินตามุล

Duangjai Pintamul

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Phetchabun Rajabhat University

Email: dpintamul@gmail.com

บทคัดย่อ

ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งสามารถแบ่งตามปัจจัยภายนอกออกได้เป็น 5 ประเภทด้วยกัน คือ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล 2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ 3) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ 4) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง และ 5) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น สาเหตุของความขัดแย้งเกิดมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน สำหรับปัจจัยภายในได้แก่ ปปัญจธรรมคือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ และ อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ โดย ทิฏฐิ ทำหน้าที่เป็นแกนกลางของปัจจัยภายในที่ทำงานร่วมกันกับอกุศลมูล จะกลายเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดสถานะของความขัดแย้งขึ้น จนนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด การแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นแก้ไขได้ 2 ระดับโดยนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ 1) ระดับบุคคล และ 2) ระดับสังคม เป็นการถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจึงทำให้เข้มแข็ง เจริญรุ่งเรืองและมั่นคง

Keywords: พุทธบูรณาการ; การจัดการความขัดแย้ง; ความปรองดอง

Abstract

The Conflict is a human nature which all of them could not avoid dealing with. The cause of conflict is of 5 external factors: (1) data conflict, (2) interest conflict, (3) relationship conflict, structural conflict and value conflict. For the concepts of Buddhism, the cause of conflict is a result of interaction between external and internal factor. For instance, external factor are Papanchadharm such as: craving, conceit, view, and Akusalamula (unwholesome root) is as follow: greed, anger,

misconception, and Conviction that performs the function of linking internal factor with Akusalamula and becomes motivation to create conflict leading to violence. Buddhist dharma approach to solution of conflict is of 2 levels as 1) Individual level and 2) Social Level. That will strengthen social welfare and stability in community.

Keyword: Buddhist Integrated; Conflict Management; Reconciliation

บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันนี้เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นกรณีพิพาทเกี่ยวกับการแบ่งแยกดินแดน เช่น กรณีของยูเครนกับรัสเซีย การแบ่งแยกดินแดนระหว่างอิสราเอลกับปาเลสไตน์ซึ่งมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางศาสนา ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและการเงิน เช่นกรณีของประเทศกรีซกับประเทศในยูโรโซน ก่อให้เกิดวิกฤติยุโรป หรือ (EUROPEAN CRISIS) รวมทั้งความขัดแย้งทางความคิดในประเทศไทยที่มีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองประเทศ เพราะเหตุใดมนุษย์และสังคมจึงต้องขัดแย้งกัน หรือว่าบนฐานของความขัดแย้ง แท้ที่จริงแล้วเหตุผลที่ต้องขัดแย้งก็เพราะความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น (Necessary) หรือเป็นธรรมชาติ (Nature) ของมนุษย์และสังคมนั่นเอง ฉะนั้น มนุษย์และสังคมจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ ดังที่นักวิชาการ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2539) ให้ความเห็นว่า “ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไม่เคยว่างเว้นจากความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในระดับใด เนื่องจากมนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกัน แต่เป็นความแตกต่างอันเป็นผลมาแต่พันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม” จากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้เกิดการตั้งคำถามว่า สุดท้ายแล้ว ความขัดแย้งเป็นบุญที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่สังคมหรือว่าเป็นบาปที่สาบมนุษย์และสังคมให้จมอยู่กับปัญหา และความวุ่นวายระหว่างมนุษย์และสังคม

ในขณะที่นักขัดแย้งวิทยา (Conflict Theorists) ที่จัดอยู่ในกลุ่มของนักสังคมวิทยา (Social Theorists) มองว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Social Animals) ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตจากการคบหาสมาคมซึ่งกันและกันของบุคคลในสังคม (Sellin, 1938) ซึ่งการที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดในสังคมได้นั้น ก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยทางชีวภาพและปัจจัยด้านอื่นๆ เพื่อสนอง “ความต้องการ” ของตนเอง คำถามมีว่า “ความอยากหรือความต้องการ” ได้เข้าไปสัมพันธ์กับความขัดแย้งอย่างไร เพราะการที่มนุษย์และสังคมไม่เข้าใจธรรมชาติของความอยากหรือความต้องการอย่างแท้จริงใช้หรือไม่ จึงทำให้ “ติดกับดัก” ของความขัดแย้ง จนทำให้นักวิชาการ (รอฮีม ปรามาส, 2547) ตอกย้ำความคิดว่า รากฐานสำคัญของความขัดแย้งในลักษณะดังกล่าวเป็นเพราะชาติพันธุ์-ชาตินิยม ลัทธิเผ่าพันธุ์-ลัทธิเชื้อชาตินิยม (Ethnocentrism) และการยึดหลักโดยเน้นศาสนาของตนเองเป็นศูนย์กลาง (Religion Centric) นั่นเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งในยุคปัจจุบัน ซึ่งประเด็นเหล่านี้สัมพันธ์กับความอยาก โดยเฉพาะประเด็น “ความอยากมี อยากเป็น” ในพระพุทธศาสนาด้วยหรือไม่

พระพุทธศาสนาซึ่งถือได้ว่าเป็น “ศาสนาแห่งสันติ” มีท่าทีต่อปัญหาข้างต้นอย่างไร พระพุทธศาสนายอมรับได้หรือไม่ว่า “ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคม” พระพุทธเจ้าทรงมองความขัดแย้งอย่างไร ทรงมองว่าเป็น “ธรรมชาติของมนุษย์” ซึ่งถือได้ว่าเป็น “สิ่งที่มนุษย์หลีกเลี่ยงไม่พ้นใช้หรือไม่” หรือทรงมองว่า “ความขัดแย้งไม่ใช่ธรรมชาติของมนุษย์” หากคำตอบเป็นไปในลักษณะนี้ พระองค์นำเสนอคำว่า “ทุกข์” ใน “ไตรลักษณ์” และพยายามจะย้ำว่า “เราสอนเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์” ขึ้นมาเพื่ออะไร ในขณะที่เดียวกันหากคำสอนเรื่อง “ความทุกข์” คือ “ความขัดแย้ง” ของชีวิตในเชิงปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ เข้าใจ ละหรือจัดการแล้ว ถ้าเป็นเช่นนั้นมนุษย์และสังคมควรจะกำหนดรู้ และมีท่าทีต่อความขัดแย้งอย่างไรจึงดำเนินชีวิตได้อย่างประสานสอดคล้องและมีความสุขบนโลกของความแตกต่างที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน

ความหมายของความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้คำนิยามไว้ว่า “ขัดแย้ง” ประกอบด้วยคำสองคำ คือ “ขัด” ซึ่งหมายถึง การไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ขืนไว้ และ “แย้ง” หมายถึง ไม่ตรง หรือไม่ลงรอยเดียวกัน ต้านไว้ ทานไว้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

สรุปออกเป็น 1) ความหมายหลัก กล่าวคือ ความหมายในแง่ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดในเชิงสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง องค์กร และสังคมทั้งในแง่ของทัศนคติ และพฤติกรรมในบางคราวเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว ก็สามารถที่จะหาทางออกในเชิงสมานฉันท์ 2) ความหมายของความขัดแย้งในแง่ลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสียและบรรยากาศที่ไม่ดีต่อตนเอง องค์กรและสังคม อันเป็นการสะท้อนรูปลักษณ์ของความขัดแย้งออกมาในมิติของ “ความรุนแรง” ไม่ว่าจะเป็นการด่ากัน การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงครามประหัตประหารซึ่งกันและกัน

ความขัดแย้งในแง่ของธรรม นั้นเป็นความหมายในระดับโลกิยธรรมเท่านั้น ซึ่งหมายถึง การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีความต้องการ ความเห็น การปฏิบัติ ค่านิยมและโครงสร้างที่มีความขัดกัน ไม่ลงรอยกัน หรือแตกต่างกัน จนก่อให้เกิดการบาดหมาง ทะเลาะ และวิวาทกัน ความหมายของความขัดแย้งในแง่ของธรรม มีหลายนัยด้วยกัน ได้แก่

1) ความขัดแย้งในความหมายของ “ความบาดหมาง” ในภาษาบาลีใช้คำว่า “ภณฺฑน” สำหรับกิริยาอาการเกี่ยวกับ ความบาดหมางนั้น มักเป็นอาการที่เกิดขึ้นภายในจิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นปฐม หลังจากนั้นจึงสำแดงออกเป็นความขัดแย้งในลักษณะอื่นๆ ต่อไป

2) ความขัดแย้งในความหมายของ “การทะเลาะ” ในภาษาบาลีใช้คำว่า “กลห” กิริยาอาการที่เกี่ยวกับการทะเลาะนั้น การวิเคราะห์ตามนัยที่ปรากฏในภาษาบาลีพบว่า การทะเลาะเป็นอาการที่คู่กรณีได้แสดงออกทางกาย เช่น การตบตี ชกต่อย หรือการทำร้ายร่างกายในลักษณะต่างๆ เป็นต้น และการแสดงออกทางวาจา เช่น ดุหมั่นเหี้ยมดุด่าคู่กรณี หรือด่าคู่กรณี เป็นต้น

3) ความขัดแย้งในความหมายของ “การแก่งแย่ง” ในภาษาบาลีใช้คำว่า “วิคฺคห” การให้ความหมายของคำว่า “วิคฺคห” ในลักษณะนี้ ทำให้มองเห็นภาพของการแก่งแย่งได้อย่างชัดเจนว่าเกิดจากการที่คู่กรณีนั้นพยายามรักษาวัตถุประสงค์และความต้องการของตนเอง ด้วยการย่ำเตือน หรือตอกย้ำให้คู่กรณีได้เห็นถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้นตั้งแต่มีการทะเลาะกัน ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับกิริยาอาการอันเป็นที่มาของการแก่งแย่งกันนั้นก็คือ อาการที่คู่กรณีใช้ความพยายามเต็มที่ในการแย่งชิงหรือฉกชิงสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยกาย วาจา และใจ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามรักษาจุดยืนของตัวเองโดยมิได้สนใจจุดยืนของคนอื่นๆ

4) ความขัดแย้งในความหมายของ “การวิวาท” ในภาษาบาลีใช้คำว่า “วิวาท” อย่างไรก็ตามการวิวาทนั้นถือว่าเป็นผลต่อเนื่องจากคู่กรณีพยายามที่จะยึดถือและยึดมั่นในจุดยืนของตัวเอง หรือบนพื้นฐานของความชอบของตัวเอง แล้วจึงพูดหรือนำเสนอวิธีการที่ต่างกันออกไป เมื่อต่างฝ่ายต่างพยายามที่จะยืนยงในวิธีการของตัวเอง โดยการให้เหตุผลเพื่อย้ำถึงจุดยืนของตัวเอง

5) ความขัดแย้งในความหมายของ “การมุ่งร้ายกัน” ในภาษาบาลีใช้คำว่า “เมธคา” จากกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับความขัดแย้งในความหมายของ “การมุ่งร้าย” นั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมที่สื่อแสดงให้เห็นความรุนแรงที่ปรากฏ ที่ก่อตัวจากการวิวาทกันของคู่กรณี ในสถานการณ์ที่ทั้งคู่ไม่สามารถหาทางออกด้วยเหตุผล หรือการไกล่เกลี่ย หรือเกิดจากการที่คู่กรณีเกิดอารมณ์ชั่ววูบ จึงตัดสินใจฆ่ากันหรือทำร้ายกันด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งจนทำให้คู่กรณีเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บอย่างรุนแรง

6) ความขัดแย้งในความหมายของ “การถกเถียงกัน” ในภาษาบาลีใช้คำว่า “โวหาร” คำว่า โวหารในบริบทที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งมีศัพท์อื่นนำหน้าคำนี้ ดังที่พระอรรถกถาจารย์ได้นำเสนอสองบทว่า ธิปจฺจตาย โวหาโร ได้แก่ โวหาร (คำพูด หรือบัญญัติ) เพื่อประโยชน์แก่ความทุกข์ทางจิต (พูดให้เจ็บใจ) ได้แก่ ผรุสฺวจา (คำ) จากการให้คำจำกัดความ หรืออธิบายเนื้อหาเกี่ยวกับคำว่า “โวหาร” นั้น ทำให้พบว่า โดยปกติทั่วไปนั้นมนุษย์สื่อสารข้อมูลหรือนำเสนอข้อมูลเพื่อโน้มน้าวให้คู่กรณีหรือบุคคลอื่นๆ ให้เข้าใจประเด็นที่ตัวเองต้องการสื่อ แต่ถ้อยคำที่นำไปสู่ความขัดแย้งในขณะคู่กรณีหรือบุคคลทั่วไปพยายามทำก็คือ การแสดงออกหรือสื่อถ้อยคำที่เจ็บปนด้วยถ้อยคำที่รุนแรงด้วยการกล่าวถ้อยคำที่สื่อเสียด คำคนอื่นให้เจ็บใจ เสียหน้า หรืออับอาย ผลจากการสื่อในลักษณะดังกล่าวนี้เองจึงกลายเป็นถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้น จะมีทั้งเหตุปัจจัยภายใน และเหตุปัจจัยภายนอกสำหรับเหตุปัจจัยภายนอกจะมุ่งเน้นไปที่ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม อำนาจ และพฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ได้แสดงออกมา ในขณะที่เหตุปัจจัยภายในนั้น ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะนั่นคือ สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และเป็นอุปสรรคตัวสำคัญต่อการเกิดอภัยทาน อย่างไรก็ตาม

ในทางพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะให้ความสำคัญต่อเหตุปัจจัยภายในเป็นสำคัญ แต่ก็ยังมองถึงความสำคัญของเหตุปัจจัยภายนอกด้วย ดังพุทธพจน์ที่วิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่ว่าด้วยการวิวาทว่า

“ถ้าเธอทั้งหลาย พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลาย พึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้นแล ถ้าเธอทั้งหลายไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายใน หรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นไม่ยึดเยื้อต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมมีได้ และมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมไม่ยึดเยื้อต่อไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 : 322)

พุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้หลักคิด เกี่ยวกับการวิเคราะห์เหตุปัจจัย (Source Analysis) ว่าควรวิเคราะห์ทั้งเหตุปัจจัยภายในและเหตุปัจจัยภายนอก จึงจะทำให้กระบวนการในการแก้ปัญหาเป็นไปอย่างถูกต้อง

ความขัดแย้งเกิดจากเหตุปัจจัยภายใน

ในแนวคิดทางตะวันตก สาเหตุของการขัดแย้งนั้น เกิดจากสันดานมนุษย์และสัตว์ในทุกสังคม ความขัดแย้งของมนุษย์ มีพื้นฐานเกิดจากสัญชาตญาณความก้าวร้าว ในขณะที่นักพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งต่างศึกษาในเรื่องมนุษย์และความก้าวร้าว ก็ได้ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ความขัดแย้งและการต่อสู้ เป็นกระบวนการเพื่อการทดแทนหรือชดเชย สิ่งที่เป็นสัญชาตญาณก้าวร้าวทำลายล้างมนุษย์ โดยผ่านทางความขัดแย้งหรือการแข่งขันนั้น (Konrad Lorenz, 1969)

สำหรับในทางพระพุทธศาสนา เมื่อศึกษาวิเคราะห์ถึง เหตุปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง จะสามารถอธิบายในมุมมองของอภุศลธรรม 2 กลุ่ม คือ อภุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ และ ปญฺจธรรม ซึ่งได้แก่ ตัณหา มานะและทิฏฐิ

1) อภุศลมูลในทัศนะของพุทธศาสนา พลังอำนาจที่ขับเคลื่อนวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์ คือพลังแห่งเจตจำนงหรือพลังแห่งกรรม (กมุขนา วตฺตติ โลโก) ซึ่งกรรมในที่นี้จะมุ่งตรงไปที่ตัวแท้หรือต้นตอของกรรมจริงๆ ได้แก่ เจตนา ความตั้งใจ หรือ การเลือกตัดสินใจที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั่นเอง เจตนาหรือเจตจำนงนี้ จะเป็นตัวชี้แนะ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ พร้อมทั้งเป็นตัวการหรือเป็นแกนนำในการริเริ่ม ประดัง สร้างสรรค์ทุกอย่าง หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเจตนาเป็นตัวแท้ของกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลจงใจแล้ว จึงทำกรรม ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ” และในการที่เจตนาแสดงพลังขับเคลื่อนวิถีชีวิตนั้น ก็ได้ได้หมายความว่าดำเนินไปอย่างบริสุทธิ์ หากแต่เป็นพลังที่เคลื่อนไปตามอำนาจการชักนำของธรรมที่เป็นคุณสมบัติของจิต (เจตสิก) อีกชั้นหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอภุศล 3 อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ จากหลักการดังกล่าวทำให้ชัดได้ชัดเจนว่า สาเหตุหรือ รากเหง้าที่แท้จริงในกระบวนการเกิดความขัดแย้งนั้น เกิดจากอภุศลมูลนั่นเอง ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย มีจิตโลภวิวาทกัน มีจิตโกรธวิวาทกัน มีจิตหลงวิวาทกัน ว่า นี่เป็นธรรม นี่อธรรม นี่วินัย นี่มิใช่วินัย...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 6 : 334)

2) ปณฺญาธรรม “ปณฺญาธรรม” นี้ ประกอบไปด้วยหลักธรรมที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ตัณหา ทิฏฐิ และมานะ

(1) ตัณหา เป็นที่มาของความขัดแย้ง “ตัณหา” หมายถึง ความอยาก ความอยากในบริบทนี้เป็นความอยากในเชิงลบ คำที่ตรงข้ามกับคำนี้และเป็นไปในเชิงบวกก็คือ “อัมมฉันทะ” เมื่อจำแนกนัยของความอยากตามที่ได้มีการนิยามในพระสูตรนั้นจะค่อนข้างกว้าง แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วครอบคลุมถึงความอยากใน 2 ประเด็นใหญ่ๆ ด้วยกัน กล่าวคือ 1.1) ความอยากในวัตถุ (วัตถุทาง) ได้แก่ ความอยากได้ส่วนที่ดีหรือส่วนที่อร่อยที่เรียกว่ากามคุณ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และความอยากได้ทรัพย์ทั้งส่วนที่เรียกว่า สวัญญานทรัพย์ (ทรัพย์ที่มีชีวิต) และอวิญญานทรัพย์ (ทรัพย์ที่ไม่มีชีวิต) ที่น่าใคร่น่าปรารถนา 1.2) ความอยากได้ที่เป็นตัวกิเลส (กิเลสทาง) ได้แก่ ความกำหนัด ความพอใจ หรือความปรารถนา กามคุณ เป็นต้น

สิ่งที่เป็นที่รักทั้ง 2 ประการนี้จัดได้ว่า เป็นหัวข้อสำคัญที่ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เพราะมนุษย์มีความหวาดระแวงว่าสิ่งที่ตนเองรักนั้นจะถูกบุคคลอื่นแย่งไป กำลังถูกแย่งไป หรือถูกแย่งชิงไปแล้วขณะเดียวกัน เมื่อสิ่งที่ตนเองรักจะผันแปรไป กำลังผันแปรไป หรือได้ผันแปรไปแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 29 : 301) อาการเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องทะเลาะวิวาทกัน เพื่อช่วงชิงการนำ และเพื่อให้สิ่งนั้นคงดำรงอยู่กับตน โดยการยึดมั่นในสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นของเราด้วยอำนาจแห่งตัณหา ในประเด็นเดียวกันนี้ พรหมณ์อารามทัณฑะได้ถามพระมหากัจจายนะว่า “อะไรคือเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างกษัตริย์กับกษัตริย์ พรหมณ์กับพรหมณ์ และคฤหบดีกับคฤหบดี” คำตอบก็สอดคล้องกับประเด็นเบื้องต้นว่า “เพราะความยึดมั่นกามราคะ ตกอยู่ในอำนาจกามราคะ กำหนดยินดีในกามราคะ ถูกกามราคะกลุ้มรุม และถูกกามราคะครอบงำเป็นเหตุ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 : 83)

สิ่งที่สามารถยืนยันสมมติฐานข้อนี้ได้ดีที่สุดก็คือ ประเด็นที่ว่าด้วย “สงครามน้ำ” ระหว่างชาวศากยะและโลกิยะก็จัดได้ว่า เป็นสงครามที่เริ่มต้นด้วยการแย่งชิงทรัพยากรน้ำเพื่อนำไปใช้ในเชิงกลีกรรมนอกจากนั้น สงครามระหว่างพระเจ้าปเสนทิโกศลและพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นการแย่งชิงดินแดน และพื้นที่ทางเศรษฐกิจ หรือสงครามระหว่างพระเจ้าอชาตศัตรูกับเจ้าลิจฉวีเพื่อแย่งชิงคันธชาติ สงครามเหล่านี้ จัดได้ว่าเป็น “สงครามวัตถุทาง” ทั้งสิ้น โดยมี “ตัณหา” เป็นผู้บัญชาการอยู่เบื้องหลังการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายนอก

(2) ทิฏฐิ คำว่า “ทิฏฐิ” หมายถึง “ความเห็น” หรือ “ลัทธิ” ทิฏฐิในบริบทนี้ได้แก่ทิฏฐิในแง่ลบประกอบไปด้วยสักกายทิฏฐิ 20 มิจฉาทิฏฐิ 10 อันตคาหิกทิฏฐิมีวัตถุ 10 จนถึงทิฏฐิ 62 การที่มนุษย์ยึดมั่นถือมั่นในทิฏฐิ (ทิฏฐุปาทาน) อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันในกลุ่มของคนที่มีความเห็นแตกต่างกันแต่ไม่ยอมรับ ความคิดเห็นของคนอื่น เนื่องจากบุคคลแต่ละคนมีจุดยืนของตัวเองด้วยเหตุผลดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “ชนเหล่าใดยังถือทิฏฐิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 29 : 244) ชนเหล่านั้น ย่อมเที่ยววระทบกระทั่งกันในโลก” และ “สัตว์ทั้งหลายผู้ยึดถือในทิฏฐิทั้งหลายว่ายอดเยียม

ยอมทำทิวลิปให้ยิ่งใหญ่ในโลก กล่าวทิวลิปอื่นทุกอย่างนอกจากทิวลิปนั้นว่าเลว เพราะฉะนั้นสัตว์เหล่านั้นจึงไม่ล่วงพ้นการวิวิธไปได้”

ประเด็นที่ทำให้ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตก็คือว่า อะไรเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เจ้าลัทธิหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งยกย่องลัทธิ หรือแนวคิดของตัวเอง แล้วทับถมแนวคิดอื่นว่า “ใช้ไม่ได้” หรือ “ไม่เข้าท่า” คำตอบที่ค้นพบก็คือ เจ้าลัทธิหรือเจ้าของแนวคิดต่างๆ เห็นช่องทางที่จะได้รับผลประโยชน์ใน 2 ด้านด้วยกัน กล่าวคือ อานิสงส์ในชาตินี้ ซึ่งได้แก่ ได้รับผลประโยชน์ในแง่ของสักการะ ความเคารพ การนับถือ การบูชา การยำเกรง จากผู้ที่นับถือ และชื่นชอบในแนวคิดต่างๆ และอานิสงส์ในชาติหน้า ได้แก่ การเชื่อมั่นและยึดมั่นในทิวลิปดังกล่าวนั้น จะเป็นเหตุเป็นผลให้ตัวเองได้ไปเกิดภพและภูมิที่ตัวเองต้องการ และแนวคิดนี้จะเป็นสะพานให้ตัวเองทอดเดินไปสู่ความบริสุทธิ์หมดจดได้

กรณีศึกษาที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ การที่พระภิกษุชาวเมืองโกสัมพิตกเถียงกันเกี่ยวกับเรื่องน้ำที่เหลือไว้ในภาชนะเป็นอาบัติหรือไม่ ประเด็นนี้ได้สะท้อนแนวคิดในเชิงทิวลิปวิวาทะได้เช่นเดียวกัน เพราะพระวินัยธรและพระธรรมกถึกต่างก็มีจุดยืนของตัวเอง จึงทำให้ข้อขัดแย้งลุกลามไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นประเด็นที่เกี่ยวข้องในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 ถึง 3 ก็เช่นเดียวกัน ความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างพระปุราณะกับพระสงฆ์กระแสหลักที่นำโดยพระมหากัสสปเถระเกี่ยวกับการตีความวัตถุ 8 ประการก็ดี การตีความพุทธบัญญัติที่แตกต่างกันระหว่างพระยสกาภิกษุบุตรและคณะที่เป็นพระสงฆ์กระแสหลักกับพระภิกษุเมืองวัชชี เป็นต้นก็ดีเหล่านี้ล้วนสะท้อนนัยที่น่าสนใจเกี่ยวกับการยึดมั่นในทิวลิปของตนทั้งสิ้น

(3) มานะ คือ การถือตัว กิริยาที่ถือตัว ภาวะที่ถือตัว ความลำพองตน ความทะนงตน ความเชิดชูตนเป็นดูจริง ความเห่อเหิม ความที่จิตต้องการเชิดชูตนเป็นดูจริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 30 : 103)

สาเหตุสำคัญก็เพราะว่าการถือตัวดังกล่าวนี้นำไปสู่การลบหลู่ ดูหมิ่น และเกลียดชังคนอื่น ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากกรณีของ เจ้าศากยยะ มีความถือตัวว่า เผ่าพันธุ์ของตัวเองเป็นเผ่าพันธุ์ที่ดี บริสุทธิ์ และวิเศษกว่าคนอื่น ฉะนั้น จึงเป็นไปได้ที่ธิดาภคิรัยศากยยะจะต้องไปแต่งงานกับพระเจ้าปเสนทิโกศลที่มีที่มาหรือต้นกำเนิดไม่ชัดเจน และในขณะที่เดียวกันการที่ลูกหลานของเจ้าศากยยะจะไหว้พระเจ้าวิฑูทกะก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เช่นเดียวกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่พระเจ้าวิฑูทกะซึ่งเป็นลูกนางทาสจะนั่งตั่งของเจ้าศากยยะก็นับเป็นการกระทำที่น่ารังเกียจ ฉะนั้นจึงต้องใช้น้ำนมล้างการกระทำและแสดงออกในลักษณะนี้ ย่อมนับว่าเป็นการดูหมิ่น ชิงชัง และรังเกียจคนอื่น และการกระทำดังกล่าวนี้เองได้นำไปสู่ “ภาวะแห่งการเกลียดชัง” ที่พระเจ้าวิฑูทกะมีต่อเจ้าศากยยะจนนำไปสู่ “สงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ในที่สุด

ความขัดแย้งเกิดจากเหตุปัจจัยภายนอก

วันชัย วัฒนศัพท์ (2547) ได้แปลการจัดการความขัดแย้งและการขอโทษจากแคทเทอร์รีน มอร์ริส (Catherine Morris) วิเคราะห์ต้นตออันเป็นที่มาของความขัดแย้ง จากประเภทของความขัดแย้ง 5 ด้านในทัศนะปัจจุบัน ซึ่งเน้นไปยังความขัดแย้งภายนอก (External Conflict) ซึ่งผู้เขียนขออธิบายขยายความดังนี้

1) ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเป็นที่มาของความขัดแย้ง (Data Conflict) ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง สับสนเรื่องหน้าที่ มุมมองต่างกันในเรื่องของข้อมูล ปัญหาที่จะเกิดขึ้นก็คือการขาดวิจารณญาณในการกลั่นกรอง เพราะการที่ข้อมูลมีมากมาย ซึ่งสามารถแสวงหาได้จากสื่อสิ่งพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต ถ้าขาดการกลั่นกรองข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ หรือขาดการแยกแยะ วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว ก็ทำให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นเดียวกัน

2) ผลประโยชน์และความต้องการเป็นที่มาของความขัดแย้ง (Interest Conflict) ได้แก่ ความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรทางด้านธรรมชาติ หรือสิ่งต่างๆ ที่ปรารถนาและต้องการ

กรณีสงครามการแย่งชิงหมู่บ้านกาสีระหว่างพระเจ้าปเสนทิโกศลกับพระเจ้าอชาตศัตรู เป็นการตอกย้ำว่า ทั้งคู่ต่างก็ต้องการหมู่บ้านดังกล่าวเพื่อใช้เป็นเขตเศรษฐกิจและเป็นรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับกรณีสงครามระหว่างพระเจ้าอชาตศัตรูกับเจ้าลจฺฉวี มีวัตถุประสงค์เพื่อแย่งชิงดินแดนซึ่งมีคุณค่าอย่างมหาศาลในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตามมาผลประโยชน์และความต้องการในสองกรณีหลังนี้จัดได้ว่าเป็น “ตัวแปร” สำคัญที่ทำให้ทั้งสองแคว้นต้องทำสงครามระหว่างกันเพื่อแย่งชิงทรัพยากรดังกล่าว โดยมีได้คำนึงว่าผลจากสงครามดังกล่าวจะนำมาซึ่งการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินมากมาย

3) ความสัมพันธ์เป็นที่มาของความขัดแย้ง (Relationship Conflict) ได้แก่ บุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ต่างกัน พฤติกรรมทางลบที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และวิธีการในการทำสิ่งต่างๆ แตกต่างกัน เช่น วิธีการทำงานต่างกัน การตัดสินใจต่างกัน และการคาดหวังที่ต่างกัน

4) โครงสร้างเป็นที่มาของความขัดแย้ง (Structural Conflict) ได้แก่ การแก่งแย่ง โดยเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์เดิม ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความยุติธรรมซึ่งคาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) (1968) และซี โรท มิลล์ (C. Wright Mills) (1956) ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ความขัดแย้งเกิดจากการกดขี่ขูดรีดทางชนชั้นโดยเฉพาะในสังคมทุนนิยมซึ่งโครงสร้างสังคมมีการแบ่งชนชั้นสูง และเป็นชนชั้นที่กดขี่ขูดรีด ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งขัดแย้งกันในผลประโยชน์ของชนชั้นเนื่องจากความสำนึกของชนชั้นที่ก่อตัวขึ้นมากลายเป็นความขัดแย้ง ได้ทำการจำแนกตัวแปรพื้นฐานของการขัดแย้งว่าความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นผลพวงจากสังคมทุนนิยมและโครงสร้างทางเศรษฐกิจการกดขี่และการขัดแย้งทางสังคม ซึ่งผู้สนับสนุนแนวความคิดนี้มี เลนิน (Lenin) และเหมาเจ๋อตุง (Mao Tse-Tung) เป็นต้น

ในขณะที่ ดาห์เรนดอร์ฟ (Dahrendorf, 1959) เห็นด้วยว่า ความขัดแย้งทางสังคมเกิดจากการกดขี่ระหว่างกลุ่มต่างๆ แต่แตกต่างจากการกดขี่ทางชนชั้นอย่างแนวความคิดของ มาร์กซ (Marx) ดาห์เรนดอร์ฟ

เห็นว่าความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในสังคมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จริง แต่แหล่งกำเนิดอันเป็นที่มาของความขัดแย้งในสังคมนั้น เกิดจากการรวมตัวขึ้นเป็นองค์กรของกลุ่มในสังคม เช่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา มักจะเกิดกลุ่มต่างๆ ที่มีการจัดตั้งเป็นองค์กรเช่น กลุ่มสหภาพแรงงานเพื่อความเสมอภาพ เป็นต้น

5) ค่านิยมเป็นที่มาของความขัดแย้ง (Value Conflict) ได้แก่ ศาสนา ภาษาชาติพันธุ์โลกทัศน์หรือความเชื่อต่างกัน การให้ความสำคัญที่ต่างกัน เกณฑ์ประเมินต่างกัน ภูมิหลังทางวัฒนธรรมต่างกัน ภูมิหลังส่วนบุคคลต่างกัน พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่างกัน

การที่มนุษย์ไปตัดสินใครคนใดคนหนึ่งที่ไม่ใช่พวกของเราว่าเป็น “ชาวเขา” หรือเรียกคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่พวกของเราว่าเป็น “คนขายขบ” แล้วตีค่า หรือประเมินคุณค่า “ชาวเขา” ต่ำกว่าตัวเอง แล้วพยายามที่จะลดทอนศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ของเขาที่ด้อยอยู่แล้วให้ด้อยลงไปเรื่อยๆ” เหล่านี้คือที่มาของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโลกนี้ มีสาเหตุมาจากจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพราะเป็นการประทุที่มีการเจริญจิตและปัญญาในระดับบุคคลและระดับสังคมน้อย เมื่อมนุษย์มีความขัดแย้งกัน มนุษย์เหล่านั้นก็จะแสดงออกทางกายและวาจา ด้วยการกระทำการใดๆ ที่เป็นการลวงละเมิดคู่กรณี ฉะนั้นการแก้ปัญหาความขัดแย้งต้องพัฒนาจิตและเจริญปัญญาทั้งระดับบุคคล และสังคมนั้นจะกล่าวต่อไป

การจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างความปรองดองในสังคมโลกเชิงพุทธบูรณาการ

1. ระดับบุคคล

พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เป็นการพัฒนาให้มีจิตใจที่ดีงาม มีความเป็นมิตร มีเมตตา มีความอดทนทางใจต่อความกระทบกระทั่ง ความไม่พอใจ หรือความเจ็บใจ โดยการวางใจตนให้เป็นกลางๆ ไม่กระเพื่อม ใช้สติปัญญาในการเรียนรู้ และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตรัสกรองด้วยความรอบคอบ แล้วแสดงออกต่อสถานการณ์ความขัดแย้งนั้นๆ อย่างเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ซึ่งรวมถึงธรรมชาติของความขัดแย้งด้วยการพัฒนาจิตใจ ดังกล่าว จะเป็นรากฐานสำคัญในตัวบุคคล ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมดังต่อไปนี้

1) อปปมาทธรรม หรือ ความไม่ประมาท หมายถึง การมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือ การใช้สติอยู่เสมอ ในทางคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะเน้นความสำคัญของสติเป็นอย่างมาก ในการดำเนินชีวิต หรือการประพฤติปฏิบัติโดยมีสติกำกับอยู่เสมอ ในความเป็นจริงโดยทั่วไป เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น สิ่งหนึ่งที่เราจะประสบกันเป็นประจำ คือ เราจะมีสติรู้ตัวน้อยลง หรืออาจจะไม่มีสติเลย เพราะจิตของเราขณะนั้นถูกรอบงำด้วยอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งจะทำให้เรามีปฏิกิริยาตอบโต้

รวดเร็ว ล่วงละเมิดทั้งทางกาย วาจาและใจ ดังนั้นสติจึงเป็นธรรมที่มีความสำคัญอย่างมากในระดับตัวบุคคลนั้นๆ ในการจัดการความขัดแย้ง เพราะจะเป็นตัวควบคุมการกระทำ ป้องกันยับยั้งตนเอง ไม่ให้กระทำการใดๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานะของอารมณ์โกรธ

อัมปมาทธรรม กล่าวได้ว่า เป็นหลักธรรมสำคัญที่ใช้เป็นรากฐานในการจัดการความขัดแย้ง เพราะสติจะเป็นตัวที่บั่นทอนรากเหง้าที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ถ้าเรามีสติคอยควบคุมกำกับแล้ว เท่ากับเรานั้นได้ช่วยรักษาคุณงามความดีด้วย สถานการณ์ความขัดแย้งนั้นจะถูกควบคุม ไม่บานปลาย หรือ เกิดความรุนแรง และสามารถหาทางออกร่วมกันได้ในที่สุด

2) ไตรลักษณ์ ไตรลักษณ์เป็นหลักธรรมที่สำคัญในระดับบุคคลเพื่อเน้นให้เข้าใจถึงธรรมชาติของความขัดแย้งอย่างแท้จริง และนำความรู้ที่ได้ไปเป็นประโยชน์ หรือประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ดังจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

2.1) อนิจจตา หมายถึง ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นก็ย่อมที่จะปล่อยวางได้ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในการเอาชนะ หรือการได้มาในสิ่งที่ตนเองพอใจ เพราะทุกสิ่งย่อมมีการเสื่อมสลายไป การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงดังกล่าว จะทำให้ไม่ตกเป็นทาสของความขัดแย้ง หรือความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

2.2) ทุกขตา หมายถึง ความเป็นทุกข์ การรู้จักปรับตัวให้ยอมรับกับสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความขัดแย้ง โดยการรู้เท่าทันและจัดการทุกสิ่งทุกอย่างให้ตรงตัว เหตุปัจจัย ให้ปฏิบัติต่อสถานการณ์ความขัดแย้งด้วยการศึกษาให้รู้ให้เข้าใจอย่างที่สุด คือ ให้รู้จักปัญหาความขัดแย้ง มีใช้เพื่อให้เป็นทุกข์ หรือหนีปัญหา แต่เพื่อที่จะปฏิบัติต่อปัญหาความขัดแย้งและจัดการได้อย่างถูกต้อง

2.3) อนัตตา พิจารณาจัดการไปตามเหตุและผล ดังนั้น การรู้หลักอนัตตตา จะทำให้สลายความเป็นอัตลักษณ์ ความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการจัดการความขัดแย้ง

3) ขันติธรรม (พระธรรมราชธีรราชมหามุนี, 2542) ตามความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความอดทน คือ ความอดกลั้นอันเป็นตบะอย่างยิ่ง ในพระอภิธรรมปิฎกแสดง ลักษณะของขันติ คือ ความอดทน กิริยาที่อดทน ความอดกลั้น ความไม่ดุร้าย ความไม่เกรี้ยวกราด ความเข้มแข็งแห่งจิต เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แห่งความอดทนที่สมบูรณ์ ขันติจะมีองค์ธรรมเข้ามาประกอบได้แก่ อโทสะเจตสิก ที่มีลักษณะอย่างนี้คือ ความไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ภาวะที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยายาบท ความไม่เบียดเบียน มีความไม่ดุร้าย ไม่พิโรธเป็นเครื่องหมาย มีแบบคายซึ่งจะทำให้เกิดความอดทน

2. ระดับสังคม

พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง แนวคิดหรือหลักธรรมระดับสังคมนั้น ผู้วิจัยหมายถึงหลักธรรมที่มุ่งเน้นในระดับสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง เพื่อหวังให้เกิดผลในทางบวกทั้งต่อกลุ่มบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยหลักสามัคคีธรรม

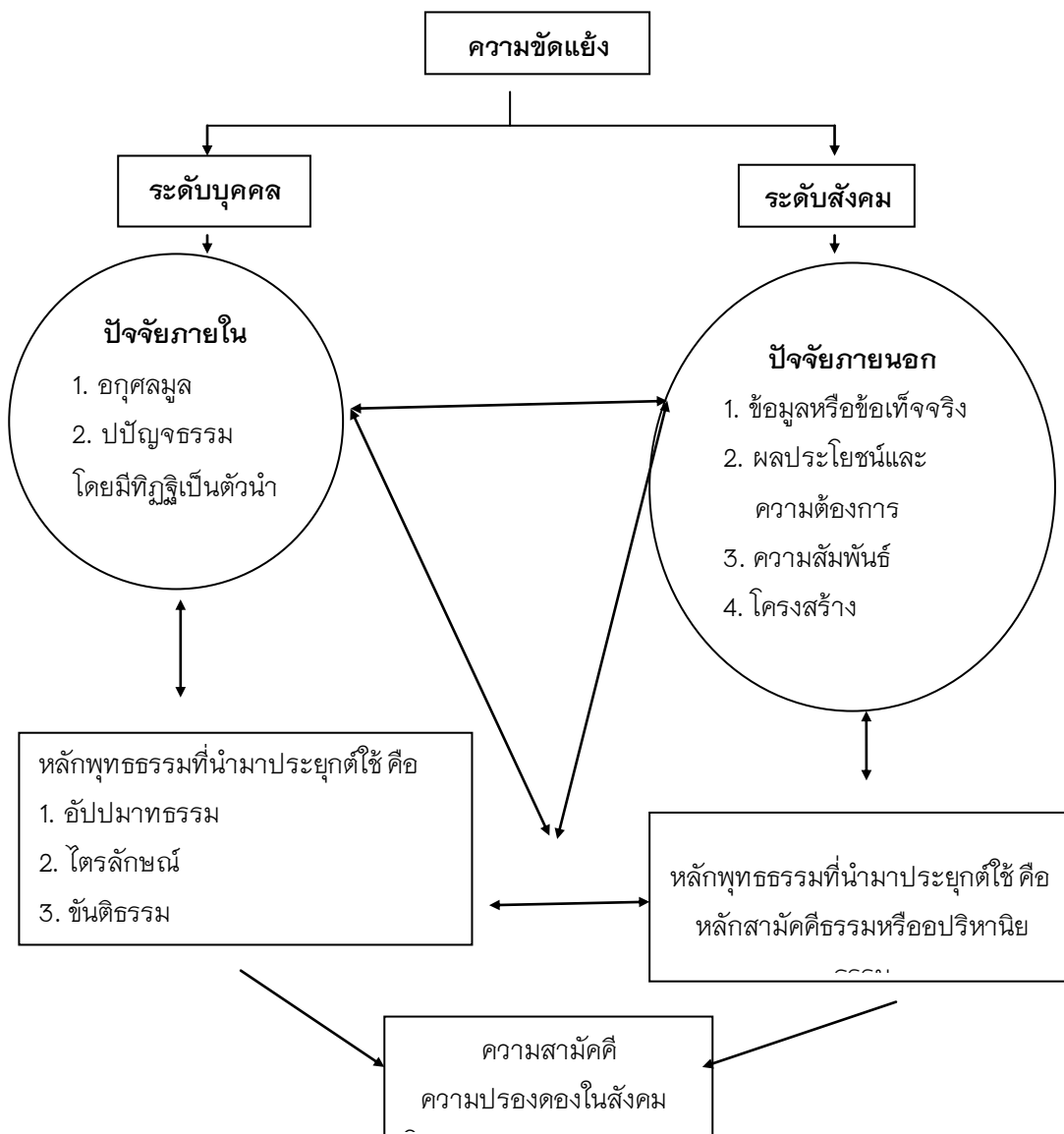
ในระบบสามัคคีธรรมนี้ได้มีการใช้ในการปกครองจนประสบความสำเร็จมาแล้ว สมัยพุทธกาล มีรัฐหนึ่งที่ปกครองด้วยระบบสามัคคีธรรม คือรัฐวัชชี ซึ่งเจริญรุ่งเรืองและมีชื่อเสียงมากในการปกครองแบบสามัคคีธรรม กษัตริย์หรือผู้ปกครองมิได้มีอำนาจเด็ดขาดเพียงผู้เดียว แต่ใช้วิธีที่ว่ามีชนชั้นปกครองจำนวนหนึ่ง ซึ่งมากที่สุดมีจำนวนถึง 7,707 องค์ หมุนเวียนกันขึ้นมากปกครอง เหตุที่ปกครองด้วยระบบนี้อาจจะมีสาเหตุเนื่องจากว่า มีราชวงศ์ที่มีอำนาจอยู่มากมายหลายราชวงศ์ การที่จะสถาปนาราชวงศ์ใดราชวงศ์หนึ่งขึ้นเป็นกษัตริย์นั้นไม่สามารถที่จะทำได้เพราะจะทำให้ราชวงศ์อื่นๆ ไม่พอพระทัยและจะทำการแย่งชิงอำนาจกัน ราชวงศ์ที่เป็นกษัตริย์ก็จะมัวแต่ปกป้องอำนาจอยู่จนไม่มีเวลาไปบริหารราชการแผ่นดิน ดังนั้นการปกครองแบบสามัคคีธรรมที่เปิดโอกาสให้กษัตริย์ทุกราชวงศ์เข้ามามีอำนาจในการบริหารประเทศร่วมกัน ก็จะก่อให้เกิดความสมดุลทางอำนาจขึ้น รัฐวัชชีจึงเป็นรัฐที่มีความสามัคคีเข้มแข็งทั้งในทางเศรษฐกิจ และการทหาร พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงหลักธรรมที่ชาววัชชีถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จึงทำให้รัฐวัชชีเข้มแข็งเจริญรุ่งเรืองและมั่นคง หลักธรรมนั้นมีชื่อเรียกว่า “อปริหานิยธรรม” แปลว่า ธรรมที่ทำให้เจริญโดยส่วนเดียวไม่มีวันเสื่อมไป มีอยู่ 7 ข้อ ได้แก่

- 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ คือ หมั่นพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อระดมสมองช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ ของกิจการบ้านเมือง
- 2) พร้อมเพรียงกันประชุมและพร้อมเพรียงกันเลิก คือ เข้าที่ประชุมตรงเวลาและเลิกตรงเวลา ไม่หลบหนีออกจากที่ประชุมโดยไม่เหตุอันควร
- 3) ไม่ทำอะไรนอกเหนือจากระเบียบข้อบังคับ คือ ประชุมไปตามระเบียบข้อบังคับและไม่เย้ยยักฎเกณฑ์ที่วางไว้ดีแล้วและไม่กำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาเอง
- 4) เคารพให้เกียรติท่านผู้ใหญ่ในที่ประชุม คือ ควรรับฟังคำแนะนำท้วงติงของท่านโดยเฉพาะท่านผู้ใหญ่ที่เป็นประธานในที่ประชุม ต้องฟังคำติเตียนของท่านด้วยความเคารพ
- 5) ให้เกียรติแก่สตรีและเด็ก คือ ไม่ปล่อยให้สตรีและเด็กตกอยู่ในอันตรายที่จะถูกข่มเหงรังแก ต้องให้ความคุ้มครอง ไม่ให้พวกจิตทรามทำร้ายได้ง่าย
- 6) เคารพบูชาปูชนียสถานของชาติ คือ ปูชนียวัตถุ ปูชนียสถานที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้เป็นสมบัติของชาติ ไม่แสดงอาการที่ดูหมิ่นเหยียดหยาม ไม่ควรละเลยต่อพิธีการที่แสดงถึงความเคารพบูชา

7) คัมครองอาร์ขาผู้ทรงศีล ทรงธรรม คือ เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่อย่างมีความสุข หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ ปกครองคัมครองคนได้อย่างปล่อยให้คนดีถูกรังแก นั่นเอง (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 23)

สรุปได้ว่า หลักสามัคคีธรรมยังสามารถใช้เป็นแม่แบบที่ชาววัชชีทำให้รัฐวัชชีเข้มแข็ง เจริญรุ่งเรืองและมั่นคงโดยปฏิบัติตามหลักการบริหารนิยธรรม ในสังคมถือว่าสำคัญที่สุด ต่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิต ของสังคม และยังนำไปสู่พลังสามัคคี

หลักสามัคคีธรรมยังสามารถใช้เป็นแม่แบบที่ชาววัชชีทำให้รัฐวัชชีเข้มแข็ง เจริญรุ่งเรืองและมั่นคง โดยปฏิบัติตามหลักการบริหารนิยธรรม ในสังคมถือว่าสำคัญที่สุด ต่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิต ของสังคม และยังนำไปสู่พลังสามัคคีความปรองดองในสังคมโลก ดังแผนภาพ

แผนภาพ แสดงองค์ความรู้ พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างความปรองดองในสังคมโลก

บทสรุป

ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งสามารถแบ่งตามปัจจัยภายนอกออกได้เป็น 5 ประเภทด้วยกัน คือ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล 2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ 3) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ 4) ความขัดแย้งด้านโครงสร้างและ 5) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยมในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น สาเหตุของความขัดแย้งเกิดมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน สำหรับปัจจัยภายในได้แก่ ปัจจธรรมคือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ และ อุกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ โดย ทิฏฐิ ทำหน้าที่เป็นแกนกลางของปัจจัยภายในที่ทำงานร่วมกันกับอกุศลมูล จะกลายเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดสภาวะของความขัดแย้งขึ้น จนนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด การแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นแก้ไขได้ 2 ระดับ ทั้งในระดับบุคคล และ ระดับสังคม ในสังคมถือว่าสำคัญที่สุด ต่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิต ของสังคม และยังนำไปสู่พลังสามัคคีความปรองดองในสังคมโลก ใช้สติปัญญาในการเรียนรู้ และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตรัสตรองด้วยความรอบคอบ แล้วแสดงออกต่อสถานการณ์ความขัดแย้งนั้นๆ อย่างเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ซึ่งรวมถึงธรรมชาติของความขัดแย้งด้วยการพัฒนาจิตใจดังกล่าว จะเป็นรากฐานสำคัญในตัวบุคคล ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งอย่างเหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชัชจันท์ ธรรมจินดา และ จิตติพร เครือเนตร. (2547). *ฝึกให้เป็นยอดผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดเคชั่น.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2539). *สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2550). *การจัดการความขัดแย้งในองค์กร*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมราชธีรราชมหารัณ (โชดก ญาณสิทธิ). (2542). *มงคล 38 ประการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- รอฮีม ปรามาส. (2547). *สงครามอนาคต และนวัตกรรมทางการทหาร*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). *ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.
- Ashley Mongtague, ed. (1968). *Man and Aggression*. New York: Oxford University.

C. Wright mills. (1956). *The Power Elite*. New York: Oxford University.

Herbert Marcuse. (1969). *Reason and Revolutions*. New York: Humanities.

Ralf dahrendorf. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society*. California: Standford University.

Sellin, T. (1938). *Culture Conflict and Crime*. New York: Social Science Research Council.